

Академик Дарко Танасковић

БИТИ СВОЈ

Пише Драгана МАРКОВИЋ

Јован Цвијић је после балканских ратова написао: „Често се заборавља да смо ми прави војнички и ратнички народ, да смо то увек били, и у најтежим турским временима, и да се јунаштво и ратништво без икаквог прекида практикује већ неколико векова /.../. Такав народ мора волети војску и војна занимања, и пре последњих /.../ ратова је опште запажено да народ у Србији има љубави и поштовања према војсци, њеним старешинама и наредбама”. У новије време неки су испољили склоност да забораве чињеницу на коју је наш велики научник давно подсећао, иако је у међувремену истинитост његових речи суштински потврђена у огњу двају светских ратова, па су, наводно у име модернизације (против које нико разуман не може бити), прегнули да српску војску ускладе са стандардима које прописују самозвани апостоли „новог светског поретка”, заснованим на одрицању од националне традиције и самосвојности. Снажан је утисак да нису успели.

Разговор с професором др Дарком Танасковићем замишљен је баш онако као што се и догодио – као слика времена у коме живимо и као портрет једног мислећег човека у том истом времену. Академик, професор, исламолог, филолог оријенталиста, дипломата, човек који говори седам светских језика, „човек коме су важни људи”, у сусрет Дану државности говори за „Одбрану” о идентитету и стању духа српског народа, о „болести” љубави, неопходном успостављању вишег степена друштвене слоге, Војсци Србије, Српској православној цркви, херојима нашег доба, идеалима, вредностима. „Бити свој” истинска је потреба, бремене одговорности, али и судбина српског бића.

Током разговора у Паризу француски академик, витез Легије части Жан Дитур пренео ми је своје виђење српског народа: „Знам да су Срби непокориви, често су други желели да их потчине, неки су у томе и успевали, али су се Срби увек ослобађали захваљујући својој енергији, снази, патриотизму, а посебно својој истрајности. Срби имају невероватну снагу у жељи да истрају у свом бићу, они једноставно не желе да буду ништа друго осим – Срби, у чему имају право и због чега заслужују поштовање.” Како Ви у основним одредницама видите идентитет српског народа, ту основу српског бића?

– Премда је у стварима колективног идентитета тешко бити поуздан и доречен просуђивач, мислим да је академик Жан Дитур осетио и изразио суштину српског бића, његове етике и погледа на свет. Бити свој! А то значи слободан и неспутан туђом вољом. Зато је овај француски пријатељ и велики поштовалац српског народа својевремено и био повређен кад је обавештење о избору за члана САНУ добио на енглеском језику: „Колико год бих био срећан да сам примио од Вас писмо написано Вашим лепим српским језиком, толико сам био разочаран што сте ми се обратили језиком трговаца и рекламних агената”, написао је он тада, јер за њега језик није био само неутрално средство споразумевања. Указао бих на још једну српску особину, за коју држим да се може сматрати одредницом српског менталитета, а то је „болест” љубави (Ј. Дучић), коју прати отвореност срца и ума. Срби, начелно, воле припаднике других народа, уопште воле друге људе, а воле и да их други воле, што је похвал-

КАДА ЈЕ У ПИТАЊУ КОСОВО (И МЕТОХИЈА) МОРАМО НАУЧИТИ ДА У ХОДУ ХИТРО, МУДРО И ФЛЕКСИБИЛНО РЕАГУЈЕМО НА ПРОМЕНЉИВЕ МЕЂУНАРОДНЕ КОНЈУНКТУРЕ И НА ИЗАЗОВЕ ТРЕНУТКА, ЗА КОЈЕ МОЖЕ ИЗГЛЕДАТИ ДА У СЕБИ НОСЕ ТЕЖИНУ КОНАЧНОСТИ И ТЕРЕТ НЕПОВРАТНЕ СУДБОНОСНОСТИ, А НЕРЕТКО СУ САМО СРАЧУНАТО СТВОРЕНИ ПРИВИДИ У РЕЖИЈИ РАЧУНОВОЂА ОРОЧЕНОГ МАНДАТА. У СВЕУКУПНОМ ТОМ ПОСТАВЉАЊУ И ПОСТУПАЊУ ГЛАВНИ СМЕРОКАЗ МОРАЈУ НАМ БИТИ ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНИ ИНТЕРЕСИ И СУДБИНА НАШЕГ НАРОДА НА КИМ. МОЖДА КВАДРАТУРУ КОСОВСКОГ КРУГА ПОНАЈБОЉЕ САЖИМА ЊЕГОШЕВА МИСАО: „НЕКА БУДЕ ШТО БИТИ НЕ МОЖЕ!”. ЈЕР, ЈЕДИНО ТАКО МОЖЕ БИТИ...

на, али и нимало безазлена особина и може донети много неспоразума, (неоснованих) разочарања, неприкладног понашања, па и сукоба, са другима, али и са самима собом.

Који су то национални интереси које бисте издвојили као најзначајније?

– Пре свега, успостављање вишег степена друштвене слоге или бар сарадљивости пред изазовима пред којима се нација и држава налазе. Оваква разумна саборност у суочавању с оним што нам свима заједно ваља чинити ради истинског и дугорочног општег интереса никако не би требало, и не сме (срећом и не може!) значити успостављање једноумља и укидање идејног (не волим да кажем – идеолошког) и политичког плурализма. Напротив! Али да као нација и у условно речено нормалним временима будемо бар онолико јединствени и сложни колико смо то већински били за време злочиначког бомбардовања 1999. године, пред катастрофалним поплавама или великим снеговима. Садашња пандемија потврђује значај, али и тешку достижност овог српског приоритета свих приоритета.

„Човек је неопозиво и *homo religiosus*, те има унутрашњу потребу да у нешто верује и да стреми ка нечему што није само материјално. Раздвојеност физике од метафизике може бити мисаона и аналитичка, никако онтолошка” – записали сте. Како видите улогу Српске православне цркве у савременом друштву?

– Да је једно од темељних човекових одређења и то да *homo religiosus* није ништа ново. О томе је код нас све до недавно убедљиво, мишљу, речју и животом сведочио професор и учитељ Владета Јеротић. Али човек је и *homo faber*, *homo economicus*, *homo ludens*, *homo amans*... Сва ова човекова својства и способности треба да буду складно развијена и остваривана у његовом духовном и материјалном животу. Није добро кад се неки људски порив следи, па и подстиче, или способност несразмерно развије, науштрб других, подједнако значајних, а најгоре је ако се вредносно и практично апсолутизује. Битна је мера у свему, а она се често губи. Нису случајно антички мудраци наглашавали значај мере, „златне средине”, „златног пресека”... Са мером, онда, иде и смерност. У појединим историјским епохама створене опште друштвене околности, >

УКАЗАО БИХ НА ЈОШ ЈЕДНУ СРПСКУ ОСОБИНУ, ЗА КОЈУ ДРЖИМ ДА СЕ МОЖЕ СМАТРАТИ ОДРЕДНИЦОМ СРПСКОГ МЕНТАЛИТЕТА, А ТО ЈЕ „БОЛЕСТ” ЉУБАВИ (Ј. ДУЧИЋ), КОЈУ ПРАТИ ОТВОРЕНОСТ СРЦА И УМА. СРБИ, НАЧЕЛНО, ВОЛЕ ПРИПАДНИКЕ ДРУГИХ НАРОДА, УОПШТЕ ВОЛЕ ДРУГЕ ЉУДЕ, А ВОЛЕ И ДА ИХ ДРУГИ ВОЛЕ, ШТО ЈЕ ПОХВАЛНА, АЛИ И НИМАЛО БЕЗАЗЛЕНА ОСОБИНА И МОЖЕ ДОНЕТИ МНОГО НЕСПОРАЗУМА, (НЕОСНОВАНИХ) РАЗОЧАРАЊА, НЕПРИКЛАДНОГ ПОНАШАЊА, ПА И СУКОБА, СА ДРУГИМА, АЛИ И СА САМИМА СОБОМ.

достигнути степен развоја знања и колективне свести, све оно што се назива „дух времена”, неодомерно намећу давање предности неким човековим одликама и одређеним аспектима живота у односу на друге. Тако је и са духовним и материјалним, који би морали да творе чврсто јединство. У модерно доба материјална страна живота однела је превагу, о чему у свету постоји висок степен сагласности, али не и у погледу начина на који би поремећену равнотежу ваљало воспоставити. Овакво стање не значи да је човек дубински престао бити *homo religiosus*, јер је то онтолошки немогуће. Он само не зна у шта и како да верује, па је пометен и склон да од разних сурогата, неретко опасних, створи нове идоле, кумире и објекте веровања, па и обожавања. Примера ради, многи декларисани атеисти исказују потребу да са толико усрдности стално јавно обзнају своју атеистичку правоверност да се може закључити како се према атеизму односе управо са верским жаром. Сетимо се само књиге Добрице Ћосића *Верник*, али и њеног наставка...

Улога Српске православне цркве у савременом друштву велика је и сложена тема која моја знања и познаност, с једне стране, вишеструко надилази, док, с друге, у оваквом сразмерно кратком разговору нема могућности ни да се на прави начин начне. Рекао бих, стога, само то да ја СПЦ и даље једна од средишњих идентитетски одређујућих и национално обједињујућих институција српског народа, а да је за њено успешно настављање вековне духовне и световне мисије основна претпоставка да у свим димензијама и у пуној мери остане светосавска. Заиста тешко позвање!

Војска је институција која ужива огромно поверење грађана Србије. Како је, по Вама, стекла такву позицију?

– То је у Срба ствар дубоко укорененог етоса превасходности борбе за слободу, вековних историјских искустава војевања и ратничке традиције изграђене на тим искуствима. Јован Цвијић је после балканских ратова написао: „Често се заборавља да смо ми прави војнички и ратнички народ, да смо то увек били, и у најтежим турским временима, и да се јунаштво и ратништво без икаквог прекида практикује већ неколико векова /.../. Такав народ мора волети војску и војна занимања, и пре последњих /.../ ратова је опште запажено да народ у Србији има љубави и поштовања према војсци, њеним старешинама и наредбама”. У новије време неки су испољили склоност да заборави

ве чињеницу на коју је наш велики научник давно подсећао, иако је у међувремену истинитост његових речи суштински потврђена у огњу двају светских ратова, па су, наводно у име модернизације (против које нико разуман не може бити), прегнули да српску војску ускладе са стандардима које прописују самозвани апостоли „новог светског поретка”, заснованим на одрицању од националне традиције и самосвојности. Снажан је утисак да нису успели.

Ко су за Вас истински хероји нашег времена?

– Иако сам, с обзиром на своје године, природно помало конзервативан, верујем да нисам од оних који некритичким и паничним ланетом над судбином човечанства реагују на неминовне, како еволутивне тако и инволутивне, промене у свету, а оне су последњих деценија, поготово у неким областима, заиста спектакуларне. Али баш зато за мене су истински хероји нашег времена, да употребим Вашу формулацију, они тзв. обични (не волим кад се каже „мали”), нормални људи који својим делањем обезбеђују темељну стабилност заједнице и функционисање друштва, у атмосфери планетарног и овдашњег тренутка поремећеног система вредности, у коме су тежишта јавне пажње и замашних материјалних средстава померена у сфере политике (једине наше метафизике, како је сетно говорио Радован Биговић), односно политизације свега постојећег, затим криминалних, полукриминалних и контракултурних естрадних кругова, „покриваних” и промовисаних поплавом неукуса и неморала из таблоидних и електронских медија. Лекари и здравствено особље у даноноћној и самопрегорној борби против епидемијске пошести, монтери који по цичој зими враћају струју завејаним селима на југу Србије, рудари на колубарским и другим коповима, без чијег свакодневног доприноса струје не би ни било... и, срећом, толики други, неприметни, а незаменљиви прегатоци на тзв. „редовним пословима”, прави су јунаци нашег у много чему пометеног света. Кад одем на Каленићеву пијацу да купим сир увек истог квалитета од Јагодине унукe, а од њене баке сам га куповао пре више од пола века, преплављује ме оспокојавајуће и охрабрујуће осећање сусрета са „стабилним институцијама”, на којима почива извесност превазилажења свих изазова који нам се чине, или срачунато настоје да нам их тако прикажу, као судбоносни. Момо Капор је имао обичај да каже: „Кад се с пролећа на тазгама појаве млади лук и ротквице, схватам да не можемо пропасти”. Можда је данас про-

блем у томе што младог лука и ротквица има преко целе године, па смо погубили рачуницу?

Још је Гогољ упозоравао да је највећа битка која ће се водити на позорници човечанства – битка за људске душе. Изгледа да је та битка у пуном замаху. Какво је по Вама стање духа српског народа?

– У време интервенције против Ирака један амерички генерал рекао је да се савремени ратови првенствено не воде, а поготово не добијају на бојном пољу, већ у главама људи. Уосталом, кад некога безбедно бомбардујеш са висине од десет километара или са удаљених мора, правог бојног поља и нема. Зато се главе људи систематски и „бомбардују” моћним и софистикованим средствима специјалног, односно психолошког и пропагандног, „мрежног” рата, споља и изнутра, што у пуној мери, па и више од просечне пуне мере, важи и за српске главе. Учинци су несумњиви, многи Срби су поколебани, дезоријентисани, а има и оних који су успешно заведени, па су искрено интериоризовали представе и идеологеме објективно штетне по садашњост и будућност наше нације и државе. Ово последње је опасније чак и од чистог, интересног плаћеништва, јер плаћенику се увек може, ако је нужно, боље платити, а „превереник” убеђено делује против интереса своје заједнице, убеђен да чини интелектуално и морално исправну ствар. Разматрати, а поготово оцењивати стање националне свести незахвалан је, па и несимпатично претенциозан чин. Зато ћу се ограничити на утисак. Рекао бих да је српски народ дубински и даље прилично чврсто укореван у тлу позитивних традиционалних вредности (што никако није некакав ретроградни, идеолошки традиционализам!), али да је површина његове колективне свести усталасана и немирна, посебно на нивоу тзв. друштвених елита. Ваљало би промишљено и одговорно смривати ветрове који прете да то таласање претворе у непогоду разорне снаге, на чије ударе ни најчвршћа упоришта народне душе не би остала имуна.

„Убеђивање Срба да се окану историје и окрену будућности изразито је лицемерно, јер се они који то сугеришу, каткад и веома наметљиво, и те како брину за неговање сопствене историјске свести, па чак и митова, док се истовремено Срби оптужују за наводно неизлечиво митоманство” – изјавили сте у једном интервјуу. Памтимо ли ми довољно? И знамо ли довољно све то што би требало да памтимо?

– Никада се ни о чему не зна довољно. Увек је потребно подсећати се, на прави начин, онога што је било најбитније у прошлости, јер од познавања прошлости добрим делом

зависи и разумевање садашњости и предвиђање будућности. То је истина коју више не треба доказивати, али није згорега на њу повремено подсетити. Питање мита, односно садржај који се овом цивилизацијски важном појму, нарочито у неуком и/или идеолошки тенденциозном дискурсу приписује, као и негативне конотације којима се његов смисао искривљава, заслужује изострену аналитичку и критичку пажњу. Оптуживати Србе за наводно пасеистичко и ирационално митоманство постало је опште место у доказивању њихове претежне кривице за сва зла која су последњих тридесетак година, па и раније, задесила овај део Балкана и Југоисточне Европе. Без намере да тај феномен сада шире рашчлањујем, а с обзиром на профил часописа који је отворио странице овом разговору, позвао бих се на ставове које је у студији *Православље и рај* изнео угледни полемолог др Борислав Гроздић. Разложно констатујући да је „Косовски завет угаони камен за схватање рата у православљу код Срба”, он наглашава: „Пошто се у изопаченом савременом поимању ’митоманије’ траже аргументи за оптуживање Срба за деструктивност и злочине, треба рећи да је заиста немогуће пронаћи такве аргументе у дубоко христијанизованом Косовском завету”. Уосталом, Косовски завет и опредељење за царство небеско подразумева примарни мотив одбране од освајача, а не освајачки рат. Од почетка XIX века Срби су водили искључиво ослободилачке и одбрамбене ратове, а такво ратовање одувек се једнодушно сматра јединим „праведним ратом” (*bellum iustum*). С обзиром на то, иако назив *рајник* у српском народу и језику претежно носи позитиван семантички ореол, а и Ваш лист је наследник првог српског војног гласила „Ратник”, сматрам да је његово умесно преименовање у „Одбрана” било много више од пуке промене имена.

Историја је ту да рационализује нашу свест о томе ко смо и где као народ у подели улога на Балкану. Многи наши историчари и упозоравају да Запад увелико ради на редефинисању историје оба велика рата. У том духу обележавање краја Првог светског рата претворило се у прославу Дана примирја, а Дан победе (над фашизмом) постао је Дан Европе. Како против тих „нових наратива”?

– Уз напомену да се, бар како мени изгледа, о „ревизији историје” не може говорити као о ревизији прошлости, јер прошлост није могуће „ревидирати”, већ само у смислу ревизије тумачења, односно интерпретације прошлости, уобличавању „нових наратива”, како је данас популарно говорити, све оне која ова изузетно важна тема занима са задовољством упућујем на изврсну студију свог колеге, поузданог сарадника „Одбране” историчара Милета Бјелајца *1914–2014: Зашто ревизија?*

У МОДЕРНО ДОБА МАТЕРИЈАЛНА СТРАНА ЖИВОТА ОДНЕЛА ЈЕ ПРЕВАГУ, О ЧЕМУ У СВЕТУ ПОСТОЈИ ВИСОК СТЕПЕН САГЛАСНОСТИ, АЛИ НЕ И У ПОГЛЕДУ НАЧИНА НА КОЈИ БИ ПОРЕМЕЂЕНУ РАВНОТЕЖУ ВАЉАЛО ВАСПОСТАВИТИ. ОВАКВО СТАЊЕ НЕ ЗНАЧИ ДА ЈЕ ЧОВЕК ДУБИНСКИ ПРЕСТАО БИТИ НОМО RELIGIOSUS, ЈЕР ЈЕ ТО ОНТОЛОШКИ НЕМОГУЋЕ. ОН САМО НЕ ЗНА У ШТА И КАКО ДА ВЕРУЈЕ, ПА ЈЕ ПОМЕТЕН И СКЛОН ДА ОД РАЗНИХ СУРОГАТА, НЕРЕТКО ОПАСНИХ, СТВОРИ НОВЕ ИДОЛЕ, КУМИРЕ И ОБЈЕКТЕ ВЕРОВАЊА, ПА И ОБОЖАВАЊА.

Где је наша интелектуална елита у тој борби?

– Како ко. Неки се аргументовано супротстављају све израженијој тенденцији стварања „наратива” према коме се историјске одговорности поражених за велике светске сукобе у XX веку релативизују, уз значајно садејство одређених идеолошких струја из редова потомака победника, други пак не сматрају да на такве ревизионистичке покушаје треба реаговати, јер се, како кажу, „зна истина”, док се трећи, из ових или оних разлога, прикључују табору ревизиониста, као (псеудо)научна „пета колона”.

Писали сте о француском новинару, репортеру и књижевнику Жаку Мерлиноу, британској новинарки Нори Белоф, о људима који су устали против дизајниране сатанизације српског народа. Памтимо Ранкеа, Рајса, читамо Хандкеа. Поменути Жан Дитур је деведесетих година сада већ прошлог века прилично ускомешао француску јавност беседом у Француској академији о врлини на примеру Срба... Постоји танка граница која дели равнодушност од кривице. Шта је, по Вашем мишљењу, ове људе, од којих сте неке и лично познавали, у свету равнодушних учинило различитим, осетљивим на Србе и српско питање?

– Свако од њих је, као личност, случај за себе и различити су путеви који су их у временима њихове сатанизације довели до спознаје да се Србима неоправдано чини велика историјска неправда. Заједничка им је неоптерећана, будна савест, немирење са лажима и неправдом и грађанска, интелектуална храброст за побуну против налога „политичке коректности” тренутка. Чак и у најмрачнијим временима општег моралног посрнућа таквих је људи и стваралаца, срећом, увек било. Не много, али их је било...

„Косово није мит, оно је за Србе патња, историја. Ако нема решења за ситуацију на Косову, онда је то трагедија. Европа се креће у потпуно погрешном правцу. То је већ са распадом Југославије, пардон – разбијањем Југославије било јасно. Читав свет се креће у погрешном правцу” – рекао је недавно за „Одбрану” Петер Хандке. Да ли се Срби данас, сликовито речено, налазе пред оном чувеном дилемом: ако узмеш кајаћеш се, ако оставиш – кајаћеш се. Или имамо и трећи избор?

– Постоји само један, трансисторијски задат, метафизички избор – верност Косовском завету. Животно и практично, а то значи и политички гледано, у историјском времену већ дуже време нема и још неко, можда и дуже време, за проблем Косова (и Метохије) неће бити доброг решења. Нико га нема и не може га понудити. Али шта је раздобље од неколико деценија у равни историјских „процеса дугог трајања” (Ф. Бродел)? Морамо научити да у ходу хитро, мудро и флексибилно реагујемо на променљиве међународне конјунктуре и на изазове тренутка, за које може изгледати да у себи носе тежину коначности и терет неповратне судбоносности, а неретко су само срачунато створени привиди у режији рачуновођа ороченог мандата. У

свеукупном том постављању и поступању главни смероказ морају нам бити егзистенцијални интереси и судбина нашег народа на КиМ. Можда квадратуру косовског круга понајбоље сажима Његошева мисао: „Нека буде што бити не може!”. Јер, једино тако може бити...

Александар Александрович Зиновјев је рекао да је XX век последњи век са лицем човека, и најавио време технике, машина, време без наде, илузија, љубави... Шта бисте Ви унели у „колективну меморију света” као референтно за 2020. годину?

– Усплахирену пометњу и немоћ пред пандемијом која је, као стравично упозорење, без обзира на то каква јој је етиологија, природна или људска, грубо оголила све слабости и поремећености у поретку света који је пребрзо доспео до неслућених врхунца привредних, технолошких и комуникацијских моћи, истовремено нагло тонући ка најдубљој провалији свеколике обездуховљености, обезљужености и лицемерја једне арогантне и себичне, а заправо немоћне моћи. Прибојавам се само да порука неће бити схваћена...

А идеали – шта је с идеалима за које је човек био спреман да да највеће богатство којим располаже – сопствени живот.

– Исувише много наших савременика усвојило је гесло: „За идеале гину будале!”. Ако су Срби, препоручујем им да (поново) прочитају заветну песму Милана Ракића „На Газиместану”... Имамо ли данас песника да испева песму „На Кошарама”? Уверен сам да имамо и да ћемо увек имати. Да то није празна фраза или оптимизам без покрића, штедро нам сведочи наша стварна, а не митска повесница.

Како на неком свом унутарњем плану разрешавате усуд човековог трагања за смислом. Шта даје смисао Вашем животу?

– Живот сâм! Живот је највећи дар и највеће чудо. Зато га треба ценити и не злоупотребљавати, али ни изневеравати недостојношћу према вредностима без којих живота достојног човека не може бити. Скромно делују Сократова порука да свако ваља најбоље што може да ради оно што, на ползу заједнице, треба да ради, а још скромније аманет патријарха Павла: „Будимо људи!” Покушавам да се понашам у складу с тим једноставним, а заправо међу највишим захтевима испостављеним сваком човеку.

Спадате међу интелектуалце који су „сами собом” изборили право да гласно говоре оно што мисле. У оном посебном погледу, са или без огледала, на питање ко сам ја заправо, Дарко Танасковић би одговорио: Човек који...?

– На то питање треба да одговоре други. Јер, човек је човеку огледало. Моје је да се понашам тако да им претерано не отежам давање одговора. Дакле: човек коме су важни људи. |

Фото: Горан Станковић